

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

777

משיחות רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זללה"ה • כי תצא – אלול תשפ"ו

השפעת הרחמים והרצון בחודש אלול

בחודש אלול מתחילים ימי הרחמים והרצון, וכמו שהביא הטור (או"ח סימן תקפ"א) מפרקי דרבי אליעזר כי בראש חודש אלול עלה משה רבינו להר סיני לקבל לוחות שניות, ונשתהה שם ארבעים יום עד ליום הכיפורים שאז אמר לו הקב"ה 'סלחתי כדברך' ומחל לישראל על חטא העגל, וכמו שבאותו הזמן היו ימי רחמים ורצון לכלל ישראל, כך בכל שנה ושנה בחודש אלול חוזרת ההשפעה של ימי רחמים ורצון, והקב"ה קרוב לישראל בימים אלו יותר מכל השנה.

וכמו שכתוב בספרים שבכל שנה בימי המועדות חוזרת ההשפעה שהייתה פעם באותו הזמן, וכגון חג הפסח שנקרא 'זמן חירותנו' בכל שנה חוזרת בו ההשפעה מן השמים שאפשר לזכות לחירות מיצר הרע, ובחג השבועות 'זמן מתן תורתנו' יש השפעה של סייעתא דשמיא לתורה, ובחג הסוכות 'זמן שמחתנו' יש השפעה שאפשר לזכות לשמחה של מצוה.

ימי סייעתא דשמיא לכל התורה והמצוות

וכך גם בחודש אלול בכל שנה חוזרת ההשפעה של רחמים ורצון, והיינו שאפשר לזכות בזכויות רבות בימים אלו, שיש בהם סייעתא דשמיא מיוחדת לכל ענייני התורה והמצוות, וכל מה שקשה במשך השנה לעסוק בתורה ומצוות ומעשים טובים, באלול זה יותר קל! ויש סייעתא דשמיא מיוחדת לזה.

והנה כל המעלות מתחלקות לשלושה חלקים, וכמאמרם (אבות א, ב) על שלושה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, תורה כפשוטו, ועבודה היינו אמונה, וגמילות חסדים היינו מידות טובות, ושלושה דברים אלו הם מהמעלות העליונות שכתב רבינו יונה (ג, יז) מעלת תלמוד תורה, ומעלת העבודה, ומעלת לכת בדרכי השם, וכתב שם שיש הרבה מדרגות בכל המעלות העליונות.

ועניינים אלו שייך לקבל שלמות בהם גם במשך השנה, על ידי שאדם חושב ומשתדל ומתרגל, וכפי שאנו מזכירים בברכות השחר 'שתרגלנו בתורתך', ובמשך הזמן הרגל נעשה טבע, וצריכים לזה השתדלות במעשים וגם תפילה לזכות לסייעתא דשמיא, אמנם בחודש אלול יש סייעתא דשמיא מיוחדת, ונקל יותר לקבל שלמות בכל המעלות העליונות, לכן חבל להפסיד את האפשרות הזאת, וכדאי מאד לנצל כל יום מימי האלול לזכות לכל המדרגות והמעלות העליונות.

(משיחה בישיבה, אלול תשע"ד)

חסדי שמים שיש ימי רחמים לפני הדין

חודש אלול הוא ימי רחמים, ולאחר אלול באים ימי הדין, ראש השנה, עשרת ימי תשובה, ויום כיפור, ובימי הדין אין זה פשוט לזכות בדין, כפי שאנו אומרים בפיט' מי יצדק לפניך בדין, והמסילת ישרים בפרק ד' האריך עד היכן מגיע עומק הדין, וצריכים הרבה זכויות כדי לזכות בדין.

לכן לפני ימי הדין יש ימי רחמים, והם ימים שאפשר לזכות בהם להרבה זכויות, ויש בהם סייעתא דשמיא מיוחדת לזה, כי הרי מהו הכי טוב לאדם ומה הוא צריך? זכויות! ולכן בימי הרחמים מצד הרחמים יש סייעתא דשמיא לזכויות, שיותר קל לעשות מעשים טובים, וזוהי ההכנה לימי הדין, לבוא עם זכויות, וזה מחסדי השם יתברך, שלפני ימי הדין יש ימי רחמים עם סייעתא דשמיא לזכויות, שבזה נזכה בדין!

(מתוך שיחה, אלול תש"פ)

במשך קרוב לעשרים שנה, כשאמר רבינו את השיעור לבני שיעור א', היה מקדיש חלק מהשיעור בתחילת אלול לדברי הדרכה, ולפעמים במשך כמה ימים היה מרחיב בכל יום על פרט אחר, להלן דברים מהשיעור היומי ג' אלול תשס"ה ובהם עמד על ב' נקודות חשובות.

הצלחת בן ישיבה בשמירת הסדרים

ברצוני להזכיר ענין חשוב שנוגע מאד למעשה, בענין סדרי הישיבה ובענין לימוד המוסר, שהם שני דברים חשובים מאד, שלא כולם יודעים עד כמה היא חשיבותם. ונזכיר תחילה בענין סדרי הישיבה, שידוע המציאות שמי ששומר סדרי הישיבה מצליח, מי ששומר על הסדרים ומגיע לתפילות ולכל הסדרים בזמן, מצליח מאד.

וידוע שהסדר הוא דבר חשוב בכל העניינים, וגם במילי דעלמא, חשוב מאד להיות מסודר עם זמנים קבועים, ומי שאין לו סדרים ואינו מסודר עם זמנים אין לו הצלחה.

ובישיבה יש סדרים עם זמנים קבועים לטובת בני הישיבה, שכך צריך להיות הסדר לטובתו של כל אחד ואחד, ובשביל ההצלחה צריכים את הסדרים האלה, ומי ששומר על הסדרים מצליח מאד, ומי שאינו שומר על הסדרים, אפילו אם ילמד בכמות יותר זמן מסדרי הישיבה, אם זה לא לפי סדרי הישיבה אין הצלחה, וידוע שכך המציאות.

סדר לימוד המוסר לקיום מצות היראה

ואחד מסדרי הישיבה הוא גם לימוד המוסר, והוא דבר שנותן הצלחה גם מצד עצם הענין שהוא מסדרי הישיבה.

אך מלבד זאת צריכים לדעת שלימוד המוסר אינו חומרא ומידת חסידות, אלא זה כתוב בכל הפוסקים, ומובא במשנה ברורה (סימן א' ס"ק יב) 'וצריך האדם לקבוע לו עת ללמוד ספרי מוסר בכל יום ויום, אם מעט ואם הרבה, כי הגדול מחברו יצרו גדול הימנו, ותבלין היצר הרע הוא תוכחת מאמרי חז"ל' (וראה גם במשנ"ב סימן תרי"ג ס"ק ב'), והוא חיוב גמור ללמוד בכל יום ספרי מוסר.

ומהו הטעם לחיוב זה, היכן זה כתוב בתורה, ולאיוו מצוה זה שייך? יש בזה שני חלקים. ראשית, מפני שיש מצוה על יראת שמים (דברים י, כ) את השם אלוֹקֵיךָ תִירָא, וביראת שמים יש הרבה מדרגות וצריכים תמיד להוסיף יראה, לקבל יותר ויותר יראת שמים (ואחרי היראה באה מדרגת האהבה שהיא יותר מיראה, ואמנם יש גם אהבה ביחד עם יראה), ועל כל פנים יש הרבה מדרגות ביראה.

וכיצד מקבלים את המדרגות האלו ועולים בהם, הנה אם אחד יחליט ויחשוב שהוא ירא שמים, וכי בזה כבר יהיה ירא שמים, הרי היראה זה דבר פנימי, שצריך להכיר ולפחד, ולהרגיש את הפחד, ואחרי שעבר ושנה בחטא כבר נעשה לו כהיתר (קידושין מ, א) וכבר אינו מפחד.

והדרך לקנות ולחזק את היראה היא על ידי שמזכירים ולומדים את הספרים ורואים את כל החשבונות שיש שכן ועונש ויש השגחה, ויש בספרי המוסר הרבה ידיעות חשובות בזה, וכשלומדים אותם זה מזכיר ומוסיף יראת שמים, כמו שידוע במציאות.

לימוד המוסר לקיום כל חיובי הלב

ועד כדי כך ידוע ממרן הגרי"ח מבריסק זצ"ל שראה פעם את בנו מרן הגרי"ז זצ"ל בצעירותו שלמד בספר חובות הלבבות, ואמר לו שימשיך ללמוד בזה כי זהו 'שולחן ערוך של אידישקייט'.

ומשום שהחובות הלבבות כשמו כן הוא – חובות, ואינו מידת חסידות או מצוה קיומית, אלא הוא מצוה חיובית! שמבואר בו חיובי הלבבות, כיצד צריך להיות לב של יהודי, והוא שולחן ערוך על הלכות הלב, מה אסור שיהיה בלב ומה חייבים שיהיה בלב.

וחובות הלב אין הכוונה רק על הידיעות והמחשבות שבלב, אלא איך צריך להיות טבע הלב, והיינו מה צריכות להיות השאיפות הפנימיות

אחת שאלתי, אותה אבקש

דברים שאמר מוריני הגאון רבי דוד לוי שליט"א בפתיחת הזמן השבוע
בישיבת פוניבז', ובהם הביא מחזמו רבינו זללה"ה

אזכיר מה ששמעתי ממו"ח מרן ראש הישיבה זללה"ה על הפסוק (תהלים כז, ד) "אחת שאלתי מאת השם אותה אבקש", וכתוב 'שאלתי' בלשון עבר, ו'אבקש' בלשון עתיד, וגם כתוב שאלתי רק על דבר אחד, 'אחת' שאלתי, ומבקשים הרבה דברים: שבתי בבית השם, כל ימי חיי, לחזות בנועם השם ולבקר בהיכלו.

וביאר מו"ח על פי מה שאמרו בגמרא (נדה ע, ב) ששאלו לרבי יהושע בן חנניא מה יעשה אדם ויחכם, מה צריך לעשות כדי להיות חכם בתורה? והשיב, ירבה בשיבה וימעט בסחורה, דהיינו שצריך ללמוד הרבה, ולמעט בסחורה. ושאלוהו שהרי הרבה עשו כן ולא עלתה בידם, אלא יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו, והיינו שמלבד הריבוי בשיבה ומיעוט בסחורה צריך גם להתפלל ולבקש רחמים מהקב"ה, שנאמר כי השם יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. ומסיימת הגמרא מאי קא משמע לן? דהא בלא הא לא סגי, והיינו שצריכים גם תפילה וגם השתדלות להרבות בשיבה.

ועל פי זה יש לפרש הפסוק 'אחת שאלתי' דהיינו תפילה, ו'אותה אבקש' הולך על ההשתדלות כלשון הכתוב (משלי ב, ד) "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת השם", כי בקשה אינה רק לשון תפילה אלא לשון השתדלות.

ועל חלק התפילה אמר 'אחת' כי בזה אין עוד דברים, אלא רק עצם התפילה, ושאלתי לשון עבר, כי לא כל הזמן מתפללים, אבל ההמשך 'אותה אבקש' הוא לשון הווה, כי את ההשתדלות צריך לעשות כל הזמן, וכמו שאמרו 'ירבה' בשיבה, להרבות בשיבה בכל עת, וגם צריך לעשות ההשתדלות בכל מיני אופנים, וכמו שהזכיר הפסוק בכמה לשונות: שבתי בבית השם, לחזות בנועם השם, ולבקר בהיכלו, ומתפללים שהקב"ה יעזור לנו בזה.

~ ~ ~

וההשתדלות לבני ישיבה היא, שלא יחשבו ששמעו את השיעור בפעם הראשונה ובה כבר די, כי בשעת השיעור מבינים רק מלמעלה, וכדאי אחר כך גם לחזור על מה ששמעו.

ואוכל להעיד שבזמנינו חזרו על השיעור שש פעמים, וכיום זה יותר מדי לבקש שש פעמים, אבל לכל הפחות פעם אחת לראות את הדברים בפנים, ולא לסמוך רק על מה ששמעו, ולחזור על זה עם חברותא. ובישיבה יש קביעות זמן שחוזרים מיד בתחילת סדר שני, ואחר כך לומדים גם את החלק השני של המסכתא, והחזרה עם לימוד הדברים בפנים נותנת הבנה אחרת לגמרי.

ואין ספק שכל אחד יכול לעלות ולהצליח, ואל ירך לבבו, ורק שלא יבדוק עצמו כל הזמן האם אני עולה או שאני עולה... כמו אדם שעולה במדרגות שאינו מודד כל הזמן כמה מדרגות הצליח לעלות, ואולי בגיל מבוגר כבר סופרים מדרגות, אבל אתם עדיין צעירים, ועכשיו זהו הזמן שלכם, כשהראש צעיר, אוכלי מון, בלי דאגות, ורק צריכים שלא לשמוע מה שנעשה בעולם, ולהוריד את כל ה'נייעס', השלך על השם יתבך, תהיו שקועים בשיבה ארבע וחמש שנים ותלמדו בצורה כזו שכשיוצאים לרחוב לא יודעים משום דבר, ומי ששקוע כך אין ספק שהוא יעלה ויצליח!

לעילוי נשמת הגאון רבי יצחק ראובן זלזניק זצ"ל

בן הגאון רבי שלמה זלמן זצ"ל

נלב"ע י"ב אלול תשס"ב - תנצב"ה

לע"נ הר"ר בנימין וייס ז"ל

ב"ר ברוך שלום ז"ל

נלב"ע י' אלול תשע"ג - תנצב"ה

לעילוי נשמת

רבי ישעיה ב"ר משה זצ"ל

נלב"ע ט"ו אלול תשפ"א - תנצב"ה

המושכות אותו, מה לאהוב ומה לא לאהוב, כי הלב הוא הטבע הפנימי שבאדם, וגם על זה יש הלכות, איך צריך להיות הטבע, ויש הרבה פסוקים ודרשות מן התורה ונביאים וכתובים ומגמרות, כיצד חייב להיות הלב. וצריכים שולחן ערוך על זה, והחובות הלבבות הוא ספר של שולחן ערוך על כל החיובים של הלבבות.

וכיון שיש הרבה חיובים, צריכים לדעת אותם, ומי שאינו יודע את החיוב אינו יכול לקיים. נמצא, שמלבד מה שלימוד המוסר מוסיף יראת שמים, ומקיימים בו מצוה פרטית של יראה, הרי זה גם מביא לקיים כל הדברים ששייכים ללב, וגם יראה היא בלב, אך יש עוד הרבה דברים ששייכים ללב, כגון אהבת הבריות, וענוה וגאווה.

וכל הדברים האלה הם חיובים, חובות הלבבות, וכפי שאמר רבי חיים שזה 'שולחן ערוך של אידישקייט'.

ידוע עוד ממרן הגרי"ז, שגם בשנים מאוחרות יותר, כשכבר היה בירושלים, למד בכל יום פרק במסילת ישרים, ועדי ראייה סיפרו מזה, שהיה זמן קבוע שלמד בכל יום פרק שלם במסילת ישרים, ויתכן שלמד עוד ספרים, אבל על המסילת ישרים ידוע שראוהו לומד, ומדוע? מפני שזה חיוב! וכאמור מלבד מה שזה מוסיף יראה, יש גם הרבה ידיעות חשובות שאם לא לומדים ספרי מוסר לא יודעים אותם.

ולכן חיברו רבותינו את ספרי המוסר, המסילת ישרים, ושערי תשובה, והחובות הלבבות, ובספר מגיד מישרים (פרשת בהר) מובא שהמגיד אמר לבית יוסף, שיקרא בכל יום קריאה אחת מספר 'חובות הלבבות' להכניע היצר הרע ולהשפילו מתוקפו, ורק כך יזכה להיות בית יוסף ולחבר את השולחן ערוך, ובלי זה היצר הרע יותר חזק ממנו, והמגיד הוא מלאך שנשלח אליו מן השמים, והזהיר אותו שהוא חייב ללמוד חובות הלבבות כנגד היצר הרע שיש לו, כי אין שיעור לזה, ויש הרבה מדרגות, וכל אחד נצרך לזה.

ספר מוסר חי – לראות יראת שמים

וסיפר לי אחד שלמד בישיבה, שיש לו הרבה ניסיונות וקשיים, ויש רבים שבאותה הדרגה כמוהו ואפילו תלמידי חכמים יותר ממנו ואינם עומדים בניסיונות ומורים היתר, כי זה ניסיונות לא פשוטים, ונכשלים ומורים היתר להקל, אבל הוא עומד בניסיונות, כי הוא למד בישיבה וראה את הרב מפוניבז' ואת המשגיח רבי יחזקאל זכר צדיקים לברכה, איך שהם עמדו בניסיונות, וגם כשהיו קשיים כאלה שאפשר להורות היתר הם לא התירו לעצמם, מפני שפחדו! מיראת שמים! והוא ראה איך שמפחדים, וראה יראת שמים, וזה השפיע עליו.

וכשרואים יראת שמים זה ספר מוסר חי, ובדאי שזה משפיע, אבל כיום לא רואים יראת שמים, ואין היראה מורגשת ברחוב.

וסיפר לי אדם זקן מסלוצק שהוא זוכר איך שבצעירותו באלול הרגישו את הפחד ברחוב, ואפילו העגלונים שבשוק, כשהיה ביניהם ויכוח באלול, היה האחד אומר לשני: 'הרי היום אלול, וכיצד אתה מדבר?!' כי אלול הפיל פחד גם על האנשים הפשוטים ביותר, אבל בזמנינו לא רואים יראת שמים כזו, ולכן כדי לקבל יראת שמים צריכים לראות בספרים וללמוד ספרי מוסר המשפיעים יראה.

[ובמקום אחר נתבאר עוד, שיש גם תועלת בלימוד המוסר להכיר חסרונותיו, ואין זו עצבות אלא שמחה, כי על ידי שמכיר ויודע את חסרונותיו, הוא יודע מה הבעיה ומה צריך לתקן].

המוסר מחנך ומביא לחיים מאושרים

ומעשה שהיה באחד מבני הישיבה, ששמע שיש ענין חשוב מאד ללמוד מוסר, והתחיל ללמוד מוסר גם בבין הזמנים, ובכל יום בישיבת בין הזמנים למד גם מוסר קצת, וסיפר לי אחר כך שהרגיש שהוא נהפך לאדם אחר ובריה חדשה, והוא מאושר מאד מזה. כי **ספרי המוסר נותנים השקפות אחרות איך להסתכל, והרבה קשיים כבר אינם קשיים, ולא אכפת לו מכל מיני דברים שהפריעו לו בעבר, כי הוא מבין שזה שטויות ואין סיבה להתחשב בזה, וכבר אין לו הפרעות.**

ועוד רבים אמרו לי שהתחילו ללמוד מוסר בקביעות והרגישו שהם מאושרים, ואפילו אברכים, כשהתחילו ללמוד מוסר נעשו אנשים אחרים, כי זה נותן חינוך, ומחנך, וכשהאדם מחונך עם השקפות נכונות הוא יודע מה לרחק ומה לקרב, מה זה טוב ומה זה רע, מה לקחת ללב ומה לא לקחת ללב, ממה כן אכפת ומה לא צריך להיות אכפת, ועל ידי זה נעשה אדם אחר לגמרי וחי חיים מאושרים!

